

Maraton lađa kao nematerijalno kulturno dobro

Klarić, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:861147>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za etnologiju i antropologiju

Diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije (dvopredmetni)

Monika Klarić

Maraton lađa kao nematerijalno kulturno dobro

Diplomski rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru
Odjel za etnologiju i antropologiju
Diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije (dvopredmetni)

Maraton lađa kao nematerijalno kulturno dobro

Diplomski rad

Studentica:
Monika Klarić

Mentor:
doc.dr.sc. Jadran Kale

Zadar, 2019.

University of Zadar

Department of Ethnology and Anthropology

Monika Klarić

Boat Marathon as Intangible Cultural Treasure

Master's thesis

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Monika Klarić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Maraton lađa kao nematerijalno kulturno dobro** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 30. rujna 2019.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ISTRAŽIVANJE I METODOLOGIJA	2
3. O LAĐI	6
4. POVIJEST MARATONA LAĐA	9
5. MARATON LAĐA KAO NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA.....	13
5.1. Dionici i akteri maratona lađa.....	13
5.2. Politika, institucije i lokalna zajednica.....	15
5.3. Nasljeđe i autentičnost	18
5.4. Konflikti i sukobi.....	25
5.4.1. Maraton lađarica	31
5.5. Očuvanje maratona lađa	32
6. ZAKLJUČAK	34
7. IZVORI	36
7.1. Literatura	36
7.2. Mrežne stranice.....	36
7.3. Audiovizualna građa	37
7.4. Popis sugovornika.....	37
7.5. Prilozi	37

SAŽETAK

U diplomskom radu pod nazivom *Maraton lađa kao nematerijalno kulturno dobro* predstavlja se maraton lađa kao manifestacija koja je veoma značajna za dolinu Neretve. Analiziraju se pojmovi nematerijalne kulturne baštine te što uvjetuje to da se određena manifestacija proglasi kulturnim dobrom što je u ovom radu maraton lađa. Također se samim tim nameće pitanje imaju li sudionici maratona želju da bi maraton postao kulturno dobro ili je cilj maratona usmjeren na nešto drugo. Odgovara se na pitanja vezana za aktere, dionike maratona, konflikte, politiku, nasljeđe, promjene do kojih je došlo tijekom godina u samom ovom događaju i što je do njih dovelo. Jedno od pitanja koje se nameće je očuvanje ovog događaja i važno je propitati na koji se način to radi.

Ključne riječi: *Maraton lađa, nematerijalna kulturna baština, očuvanje, nasljeđe, dionici, kulturno dobro*

SUMMARY

In this diploma paper entitled *Boat Marathon as Intangible Cultural Treasure* the Boat Marathon is represented as an event of great significance for the Neretva Valley. Terms related to intangible cultural heritage are analysed, as well as all conditions that need to be fulfilled in order for an event to become a cultural treasure. Boat Marathon as a potential intangible cultural treasure is analysed in the paper together with criteria that the Marathon ought to meet in order to become one. This imposes the question whether the Marathon participants would want the Marathon to become cultural treasure, or the goal is somewhat different. Also, questions related to participants, issues, policy and heritage are being answered. Furthermore, changes that occurred in the Marathon throughout the course of time and their causes are being analysed. The question that imposes is the preservation of this event, so it is of great importance to examine in what way the Marathon is being protected.

Key words: *Boat Marathon, intangible cultural heritage, preservation, heritage, participants, cultural treasure*

1. UVOD

Ovaj diplomski rad nosi naslov *Maraton lađa kao nematerijalno kulturno dobro*. Kao što i sam naslov rada govori predstavila sam maraton lađa doline Neretve kao svečanost te sam je analizirala kroz aspekte koji su karakteristični za nematerijalno kulturno dobro.

Za to je potrebno proučiti i predstaviti UNESCO – ovu konvenciju o nematerijalnoj kulturnoj baštini, ali i zakone i propise Republike Hrvatske vezane za istu, odnosno važno je poznavati Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. O maratonu lađa sam pisala iz svog osobnog iskustva, ali i literature koja se odnosi specifično samo na maraton. Za to sam koristila internetsku stranicu Udruge lađara Neretve, „Hrvatski neretvanski zbornik“ u kojem se nalazi cijelo jedno poglavlje o maratonu lađa. Također je važno proučiti i uključiti kulturno antropološku literaturu koja je vezana za nematerijalnu kulturnu baštinu. Problem koji se javlja je definicija baštine te sam za to koristila raspravu Lidijske Nikočević i definicije Regine Bendix. Nadalje se postavlja pitanje koje uvjete maraton lađa treba zadovoljavati da bi postao zaštićeno nematerijalno kulturno dobro i za to sam koristila članak Tvrtka Zebeca pod naslovom „Etnolog u svijetu baštine: hrvatska nematerijalna kultura u 21. stoljeću“. Potrebno je odgovoriti na pitanja tko su akteri maratona lađa, odnosno aktivni i pasivni sudionici, postoje li konflikti, te kako politika, ali i turizam utječe na ovu manifestaciju. Za te potrebe sam koristila članak Daniele Angeline Jelinčić: „Turizam vs. identitet: Globalizacija i tradicija“. Za potrebe ovog diplomskog rada sam obavila terensko istraživanje na području grada Metkovića. Također ću koristiti i građu koju sam prikupila tijekom maratona lađa 2018. i 2019. godine. Osim toga sam koristila i svoja iskustva iz prijašnjih maratona. Također sam obavila nekoliko intervjua s osobama koje su usko vezane za maraton, ali su osobe koje se nalaze na različitim pozicijama pa su mi pomogle uvidjeti kako na maraton lađa gledaju iz različitih perspektiva. Osim toga sam koristila izjave i građu iz filmova „Rivalstvo što nas veže“ i „Maraton lađa – najveće svjetske fešte.“ Također sam koristila svoje fotografije i fotografije koje su mi moji sugovornici ustupili.

Cilj ovog rada je prikazati maraton, proučiti što on znači sudionicima i analizirati ga kroz elemente koji su karakteristični za nematerijalno kulturno dobro. Svrha ovog rada je istaknuti značenje koje maraton ima za lokalnu zajednicu i pokazati što je sve potrebno da bi se ovaj događaj što više očuvao.

2. ISTRAŽIVANJE I METODOLOGIJA

Veći interes za ovu temu javio se pisanjem eseja za kolegij *Stvaranje baštine*. Maraton lađa me zanimao zbog toga što ga cijeli život promatram, ali nikad nisam zaronila dublje u taj svijet. Pisanje tog eseja me potaknulo da saznam više o samom maratonu te načinu na koji sve funkcionira te mi se zapravo detaljnijim istraživanjem ove teme javila želja za pisanjem diplomskog rada na ovu temu te sam imala neizmjernu želju to dublje istražiti i doživjeti ono čime sam okružena od svog rođenja. Od svog rođenja sam okružena pričama o maratonu, veslačima, promatranjem svega što se događa prije i iza te praćenjem maratona ili kada ne bih imala priliku osobno biti na maratonu slušala sam prijenos preko radija u kojem se izvještava o rasporedu skupina i o eventualnim konfliktima ili nekim zanimljivostima koje se odvijaju tijekom natjecanja. Maraton lađa je natjecanje koja privlači dosta skupina, ali i gledatelja iz cijele države, ali i svijeta. U ovom radu me zanimalo ispunjava li maraton lađa kriterije da bi postao nematerijalno kulturno dobro te sam kroz ovaj rad što bolje pokušala prezentirati maraton lađa i pokazati ima li uistinu kriterije za postati nematerijalno kulturno dobro. Pitanja kojima sam se bavila u ovom radu su: tko su akteri maratona lađa s naglaskom na aktivne i pasivne sudionike? Postoje li konflikti te kako i zašto do njih dolazi? Kako ti konflikti utječu na samu manifestaciju maratona? Također se postavlja pitanje čije je nasljeđe maraton lađa budući da na maratonu sudjeluju i lokalne ekipe, ali i ekipe koje nisu s područja doline Neretve.

U svrhu ovog rada kombinirala sam metode polustrukturiranog intervjua i terenskog istraživanja i bilješki koje sam vodila tijekom radijskog prijenosa ovogodišnjeg maratona kao i bilješke koje se odnose na intervjue i komentare o maratonu na radiju nekoliko dana prije i iza ovog natjecanja. Osim detaljnog proučavanja literature, obavila sam razgovore s nekoliko sugovornika koji su mi pokazali svoje vizije maratona, ali s različitih gledišta. Razgovarala sam s predsjednikom Udruge lađara, osnivačem maratona, direktoricom Turističke zajednice grada Metkovića i s jednim lađarom, i s predsjednikom i veslačem jedne udruge lađara te s lađaricom koja je veslala jedan ženski maraton.

Istraživanje sam provela 11. kolovoza 2018. godine i 10. kolovoza 2019. godine.

Slikovni prilog 1. Fotografija starta maratona lađa s terenskog istraživanja provedenog 11. kolovoza 2018.

Tada sam bila samo pasivni sudionik koji je slušao povike i komentare navijača te sam uz to naravno i fotografirala i te fotografije ću priložiti u dodacima uz fotografije koje su mi ustupili sugovornici. Kao što je već navedeno, na maratonu lađa sam bila više puta te sam također koristila utiske i s ostalih maratona, uključujući i ovogodišnji maraton za koji sam vodila bilješke o onome što se pričalo na radiju ali i bilješke o komentarima iza same utrke.

Kako bih razumjela koje kriterije maraton lađa treba ispunjavati da bi bio registriran kao nematerijalno kulturno dobro, proučavala sam literaturu koja je vezana za nematerijalnu kulturnu baštinu, ali i njezino očuvanje. Da bih to što bolje upoznala bilo je važno dobro se informirati o UNESCO – ovoj konvenciji vezanoj za nematerijalnu kulturnu baštinu, ali i o zakonima Republike Hrvatske koji su propisani za ovu vrstu baštine. Kako bih to lakše razumjela uz zakone i konvencije uvelike mi je pomogla literatura, a posebice „Nasljedstva: posjed, vlasništvo i odgovornost“ (2013.) od Regine Bendix. Ono što se javilo kao problematično je definiranje nematerijalne kulturne baštine. Zbog toga je upravo zanimljivo definiranje vlasništva, kome maraton pripada, lokalnoj zajednici ili institucijama. Bez lokalne zajednice i bez institucija maratona ne bi bilo, ali u kojoj mjeri moć treba biti zadržana u lokalnoj zajednici, a u kojoj mjeri u institucijama? To je jedno od pitanja na koja sam

pokušala odgovoriti. Veoma je važno predstaviti pasivne i aktivne sudionike, odnosno aktere maratona lađa te konflikte koji se javljaju oko same manifestacije.

UNESCO je 2003. godine usvojio „Konvenciju o zaštiti nematerijalne kulturne baštine“, a Ministarstvo kulture Republike Hrvatske već 2004. godine osniva tijela koja se bave upravo ovom vrstom baštine (usp. Lidija Nikočević, 2012: 9/10).¹ Prema Zakonu Republike Hrvatske nematerijalno kulturno dobro može biti „jezik, dijalekti, govori i toponimika, te usmena književnost svih vrsta, folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote, tradicijska umijeća i obrti“. ² Zakon se također bavi problemima očuvanja nematerijalne kulturne baštine, te se postavlja pitanje kako tu baštinu čuvati. Tvrtko Zebec je u raspravi o nematerijalnosti kulturne baštine³ istaknuo da postoji pet osnovnih elemenata nematerijalne kulturne baštine, i upravo ti elementi će se obraditi kroz ovaj rad. Prvi element se odnosi na nositelje kulturne prakse, te u kojoj mjeri ova kulturna praksa ispunjava pripadnike te zajednice. Drugi element se odnosi na prenošenje ove kulturne prakse, dok se treći element odnosi na mjere očuvanja te kako se one provode dok prema četvrtom kriteriju važnu ulogu ima interakcija između pripadnika zajednica, nositelja ove kulturne prakse i institucija. Peti kriterij koji bi se morao ispunjavati se odnosi na državne registre koji se s vremenom nadopunjuju, a traže suglasnost svih dionika. Osim toga važno je potaknuti raspravu o utjecaju turizma na ovaj događaj, odnosno o dolasku sve više i više turista i mijenja li se maraton zbog toga. Za lakše prezentiranje ove problematike bit će korišten članak „Turizam vs. identitet, Globalizacija i tradicija“ (2006.) od Daniele Angeline Jelinčić.

¹ Nikočević, L. et al. 2012. „Kultura ili baština? Problem nematerijalnosti“, *Etnološka tribina*, 42 (35), str. 7-56. <https://hrcak.srce.hr/93768> (24. travnja 2019.)

² Narodne novine. Službeni list Republike Hrvatske. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_07_69_1284.html (23. travnja 2019.)

³ Nikočević, L. et al. 2012. „Kultura ili baština? Problem nematerijalnosti“, *Etnološka tribina*, 42(35), str. 7-56. <https://hrcak.srce.hr/93768> (24. travnja 2019.)

Iako mi je gotovo sve o maratonu lađa poznato, najviše iz priča, proučavala sam literaturu koja je vezana uz sam maraton, a to je bio „Hrvatski neretvanski zbornik“, koji ima nekoliko brojeva, a svaki sadrži informacije o dolini Neretve i događajima koji se tamo odvijaju. Također mi je uvelike pomogla internetska stranica Udruge lađara Neretve⁴ na kojoj je prikazana povijest maratona, ruta, ekipe i sve što je vezano direktno za maraton. Upravo se to moje prijašnje znanje o maratonu pokazalo problematično, zbog subjektivnosti i svog vlastitog viđenja maratona, veslača, utjecaja politike i ostalih institucija.

O maratonu lađa postoji mnoštvo literature, građe, nekoliko diplomskih radova, ali mi nije poznato je li se netko dosad već bavio ovom temom na ovakav način. Osim članaka, knjiga, internetskih izvora, za prezentiranje konflikata u svom radu koristila sam film Roberta Knjaza „Maraton lađa – najveće svjetske fešte“ koji se osvrće na prošlogodišnji maraton, 11. kolovoza 2018. Veoma je dobro prikazao konflikte između dva rivala, Rogotina i Komina, o kojima je već nekoliko godina prije snimljen film pod nazivom „Rivalstvo što nas veže“. Iako je konflikt između Rogotina i Komina najviše istaknut i najviše poznat, odnosno o njemu se najviše govori, nije jedini konflikt koji postoji između skupina lađara, a to su istaknuli i sami kazivači s kojima sam razgovarala. Osim rivalstva između ekipa, postoje i mali konflikti između institucija koje su usko vezane za maraton. Također je bitno odgovoriti na pitanje koliki je utjecaj politike u maratonu, a to je usko vezano za pitanje nasljeđa maratona lađa.

⁴ Udruga lađara Neretve, URL: <https://www.maraton-ladja.hr/> (18. svibnja 2019.)

3. O LAĐI

Prije nego krenem s pričom o maratonu lađa prvotno je potrebno istaknuti koju je ulogu lađa imala u dolini Neretve te zbog čega je ona toliko značajna. Lađa je neretvansko plovilo staro nekoliko stotina godina i zbog toga što se najčešće vozila po plitkim vodama nema kormilo nego samo *parić*.

Slikovni prilog 2. Stara lađa

Lađa se sastoji od nekoliko dijelova. Na dnu se nalazi *kobilica*, *trupa* ili *kolomba*. Od *kobilice* prema provi idu bande koje se prave od dasaka, a kostur se gradi od *lukoća*. Na provi se nalazila igla, odnosno željezo na koje se pričvršćivao lanac. Bitno je istaknuti upotrebu lađe, koja je bila neophodna za život u dolini Neretve. Lađa se koristila za prijevoz trave, sijena, konja, povrća, drva, služila je i za sprovode i za vjenčanja. Lađa može prevoziti 30-ak ljudi i teret se prevozio sve do bližih gradova na moru. Lađu se veslalo, a smjer se okretao *parićanjem*, jednako kao i u maratonu lađa sada. Najpoznatije korištenje lađe je *lancanje* u kojem su najčešće žene vukle lađu s teretom. Nekad bi se lađa vukla i mješovito ali bi obično žene tada bile prve.⁵ Ono što se ističe u ovome jest to da su žene

⁵ Udruga lađara Neretve, URL: http://www.maraton-ladja.hr/o_starim_ladjama.htm (18. svibnja 2019.)

imale dosta veliku ulogu u *lancanju lađa* dok je u začetcima maratona bilo veoma malo ženskih skupina, dok se prije nekoliko godina nije uveo i maraton lađarica kako bi se pobudio veći interes za prijave ženskih skupina.

U „Hrvatskom neretvanskom zborniku“⁶ je također istaknuto da je lađa s vremenom mijenjala svoj oblik.

„Lancanje je lađa ono što je za lađu specifično i što se rijetko kod nas može vidjeti. Moglo bi se reći da je to izvorni izum Neretvana. Riječ je o potezanju lađe ljudskom radnom snagom pomoću duga tanka konopca koji se naziva lancana. Katkad su se za lancanje koristili konji. Lancalo se uzvodno i nizvodno rijekom Neretvom, ovisno o težini tereta u lađi. Lancana je jednim svojim krajem zavezana za vrh jarbola, a drugi se njezin kraj nalazio preko ramena onih koji su lađu lancali. Lađu su lancali muškarci ili žene, a ponajčešće žene i muškarci, tri do deset osoba, ovisno o težini tereta i raspoloživoj radnoj snazi. Bili su raspoređeni prema visini. Najviši se od lancara nalazio bliže lađi.“

Posebno je zanimljivo da je životni vijek lađe veoma dug i u prosjeku traje od 80 do 100 godina zbog kvalitetnog drva (lučevine) od koje je izgrađena. Lađa se gradi po narudžbi, a najpoznatiji graditelji su Čupići i Mateljci iz Komina i Glamuzine iz Rogotina. Iako postoji nekoliko majstora za lađe u dolini Neretve, lađe za maraton lađa je prema riječima mojih sugovornika gradio majstor iz Splita jer nitko „odavde“ nije mogao. „Odavde“ u riječima mojeg sugovornika Milojka Glasovića se odnosilo na dolinu Neretve a jedino se majstor iz Splita usudio na takav pothvat. Gradnja novih lađi za maraton je zapravo rekonstrukcija starih lađa ali s malim izmjenama koje su više prilagođene ovom natjecanju. Lađa je u ovom smislu potaknula da se o njoj priča i da postane važan dio ljudskih života. Sada ne u smislu da je neophodna za život, za nabavku potrepština, ona je sada važan dio natjecanja kojem je prema riječima mojih sugovornika upravo i cilj očuvanje lađe i to da se ona ne zaboravi. Tilley (2002: 25) je istaknuo da su Wala kanui u južnom Pacifiku na otoku Walu poveznica između

⁶ Jurić, Ivan. 2009. Flota neretvanskih lađa prema popisu iz godine 1927. Hrvatski neretvanski zbornik. URL: https://www.drustvo-neretvana.hr/images/zbornik_pdf/cijeli/1-2009-e.pdf (20. svibnja 2019.)

tradicije i sfere društvenog života i ističe kako je to spoj tradicije prošlosti i sadašnjosti. Isto bi se moglo uočiti i na primjeru lađe koja predstavlja tradiciju, odnosno ono što i sami žitelji doline Neretve vide kao tradiciju, ali je ona sada i glavna karika u maratonu lađa koji povezuje ekipe, ostale sudionike, gledatelje te tako ima veoma bitnu ulogu u društvenom životu. Na ovaj način lađa jednako kao i ovi kanui ima metaforično značenje. Tilley (2002: 28) smatra da kroz predmete može doći do reprezentacije u kojima osobe mogu predstavljati sebe. Jednako se tako ovo može povezati s lađom i maratonom lađa. U ovoj situaciji je lađa sredstvo kojim se služi da bi se proizvodila značenja kojih ima nekoliko. Kao što kanui na južnom Pacifiku imaju različita prenesena značenja jednako tako ima i lađa. Ona sada ima potpuno drugačije značenje od onoga što je imala prije kada je bila neophodna za život. Sada ona može služiti kao sjećanje na neretvansku povijest, na neki način podržava priču o neretvanskim gusarima koji su veslali lađe. Važno je naglasiti da lađa nema univerzalno značenje nego je skup značenja te da i za svaku individuu ona predstavlja nešto sasvim različito.

4. POVIJEST MARATONA LAĐA

Što je onda maraton lađa, kada i kako se održava? Maraton lađa je natjecanje koje se održava svake godine u kolovozu na relaciji Metković – Ploče duž 25 kilometara. Maraton se održava drugu subotu u kolovozu, osim prvog maratona, koji se održao u nedjelju 1998. godine (usp. Udruga lađara Neretve ⁷). Kako se lađa ne bi zaboravila grupa iz Vida je lađom veslala rijekom Norin i Neretvom, a njih je pratio i osnivač maratona lađa Milojko Glasović, ujedno i snimatelj i fotograf. On je došao na ideju maratona lađa kako lađa ne bi pala u zaborav te je on i osnivač maratona lađa. Prvi Maraton lađa održan je 13. rujna 1998. povodom obilježavanja sedme obljetnice akcije poznate pod imenom Zelena tabla – Male bare kojom je Hrvatska vojska preuzela vojarne JNA u Pločama (usp. Udruga lađara Neretve). ⁸ Po riječima Milojka Glasovića tu nedjelju je padala kiša sve do trena kada se maraton trebao veslati u 17 sati. Malo prije maratona je provirilo sunce i tako je ostalo cijelo natjecanje. Tijelo koje se bavi organizacijom maratona lađa je Udruga lađara Neretve, koja se sastoji od nekoliko udruga lađara. Kako se može pročitati na službenoj internetskoj stranici Udruge lađara Neretve prije maratona se svake godine održavaju brzinske utrke u Opuzenu, koje su borba za startne pozicije, te su ove brzinske trke uvelike značajne za prolazak same ekipe na maratonu. Skupina koja pobijedi na maratonu za nagradu dobiva štit kneza Domagoja, koji im se svečano uručuje na cilju u Pločama.

Slikovni prilog 3. Štit kneza Domagoja

⁷ Udruga lađara Neretve URL: <https://www.maraton-ladja.hr/ml.htm> (24. travnja 2019.)

⁸ Udruga lađara Neretve URL: https://www.maraton-ladja.hr/povijest_maratona.htm (24. travnja 2019.)

Knez Domagoj u lađi također ima simboličko značenje jednako kako je Tilley (2002: 28) opisao za plesanje u kanuima. Na otprilike pola puta od Metkovića do Ploča, u Opuzenu se također tijekom natjecanja održava i izmjena skupina. Rezervni veslači čekaju na obali tik uz rijeku u slučaju da njihova ekipa bude trebala izmjenu. Prema riječima mojih sugovornika i komentara koje sam slušala ovih izmjena u Opuzenu je sve manje. Na ranijim maratonima izmjene su bile dosta češće, a u zadnje vrijeme ekipe ne žele gubiti dragocjeno vrijeme natjecanja na izmjene jer ih to može koštati nekoliko mjesta.

Nakon natjecanja pobjednička skupina je dužna napraviti Noć prvaka koja se održava u mjestu iz kojeg ona dolazi. Dosad je na maratonu lađa ukupno na svim maratonima sudjelovalo nekoliko stotina različitih ekipa dok je na maratonima lađarica sudjelovalo ukupno 16 ekipa.

Na internetskoj stranici se također može pročitati o maratonu lađarica, te se mogu vidjeti i fotografije. Prvi maraton lađarica održao se 2014. godine i otad se održava svake godine u četvrtak prije muškog maratona. Do osnutka maratona lađarica žene su veslale muški maraton. Maraton lađarica je kraći i otprilike se vozi pola muškog maratona. Održava se na relaciji Metković – Opuzen koja broji oko 10 km. Službeni pokrovitelj maratona lađa je uvijek predsjednik ili predsjednica Republike Hrvatske. Na internetskoj stranici Udruge lađara Neretve su navedena sva natjecanja, brzinske utrke, ali i događaji koji su vezani za lađu, ali ne i za sam maraton, primjerice veslanje lađe na Jarunu.

Kada se pogleda popis pobjednika na službenoj stranici Udruge lađara na dosadašnjim maratonima može se primijetiti da Komin i Rogotin otprilike nose najviše naslova, a to su i najviše istaknuti rivali. Na sljedećem popisu nalaze se svi pobjednici maratona lađa, a popis je preuzet s internetske stranice Udruge lađara Neretve:⁹

2019. Gusari Komin

2018. Stablina

2017. Gusari Komin

2016. Argo Bjelovar

2015. Stablina

2014. Crni put-Metković

2013. Gusari Komin

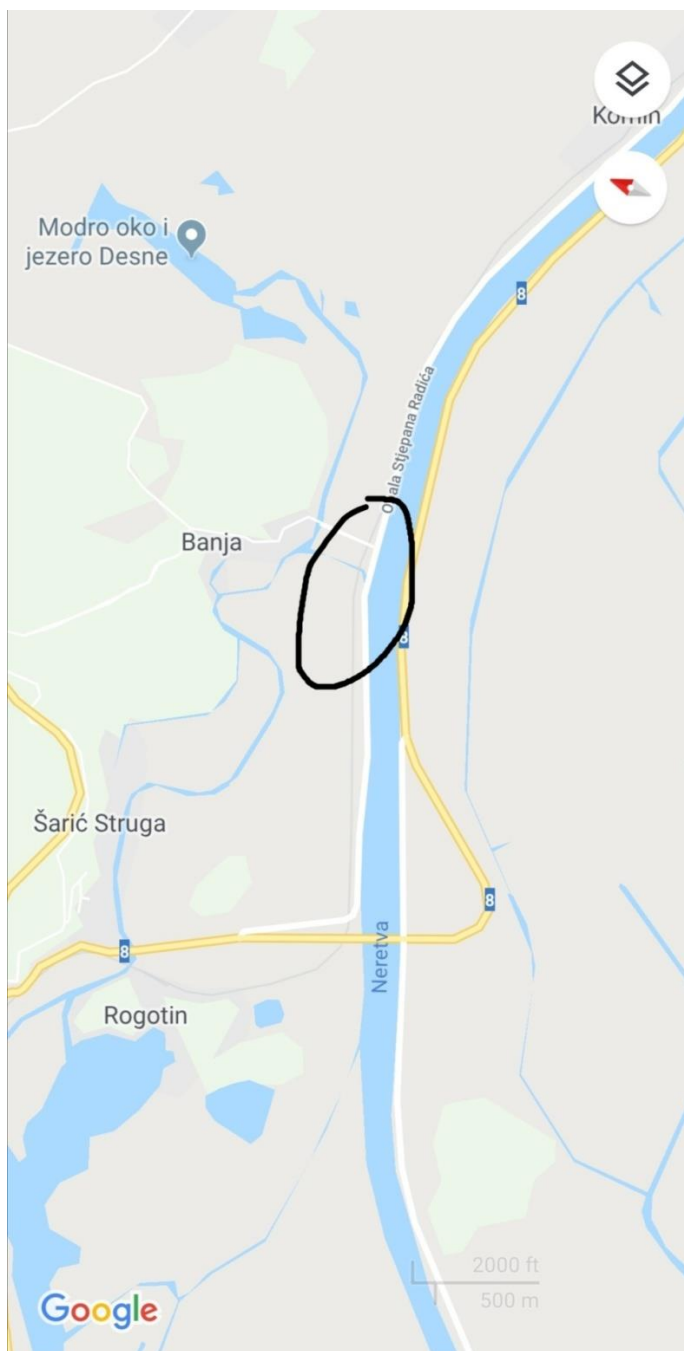
2012. Gusari Komin

⁹ Udruga lađara Neretve. <http://www.maraton-ladja.hr/rezultati.htm> (2. rujna 2019.)

2011. Gusari Komin
2010. Gusari Komin
2009. Gusari Komin
2008. Staševica
2007. Rogotin
2006. Rogotin
2005. Rogotin
2004. Donjani donji
2003. Komin i Rogotin
2002. Donjani donji
2001. Komin
2000. Komin
1999. Rogotin
1998. Rogotin

Ekipa Gusari iz Komina je na prvom mjestu po broju naslova, nakon nje slijedi Rogotin, pa Komin i na četvrtom mjestu se nalazi Stablina koju moji sugovornici ističu kao sve bolju i bolju ekipu i kao većeg rivala Kominu od samog Rogotina. Ono što je bilo najveće iznenađenje je maraton lađa koji se održao 2016. godine kada je ekipa Argo Bjelovar odnijela naslov i iza sebe ostavila ekipu Stablina i Gusara iz Komina, koji su već tada bili istaknuti kao sve veći rivali i najbolje ekipe. To je bio prvi maraton lađa da je pobjednički štít kneza Domagoja otišao izvan doline Neretve.

Također postoji i pravilnik maratona lađa koji se tijekom godina mijenja. Moji sugovornici ističu da su sada pravila puno stroža i da se na udaranje veslima ranije nije reagiralo. Sada se po novom pravilniku kažnjava novčano ili na neki drugi način bilo koje ponašanje koje je protivno napisanim pravilima. Zbog toga postoji i veći broj sudaca posebice na „ključnim“ mjestima tijekom utrke gdje se najčešće odvijaju sporni događaji. Jedno od takvih mjesta je crna rijeka koja je dovoljno široka samo za jednu lađu iako se događa da dvije lađe veslaju jedva jednu uz drugu. Skretanje u crnu rijeku ispod mosta je najpoznatije mjesto konflikta jer tu može proći samo jedna lađa, a sporno mjesto je označeno na priloženoj slici.

Slikovni prilog 4. Ulaz u crnu rijeku

Također na tom dijelu rijeke ima nekoliko mostova ispod kojih može proći samo jedna lađa i ako je sporno to koja lađa treba ući prva ispod mosta, o tome odlučuju suci sukladno propisanom pravilniku.

5. MARATON LAĐA KAO NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

Odmah na početku nameće se pitanje definicije nematerijalne kulturne baštine. Što ona zapravo podrazumijeva? Prema definiciji Ministarstva kulture Republike Hrvatske nematerijalna kulturna baština obuhvaća „prakse, predstave, izrazi, znanje, vještine, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostori koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i, u nekim slučajevima pojedinci, prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine.“ (usp. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske ¹⁰) Također bi nematerijalna kulturna baština trebala biti prenosiva iz generacije u generaciju. Država ima razne zakone i propise koji su vezani za nematerijalnu kulturnu baštinu, a u tim zakonima jasno stoji što spada pod nematerijalnu kulturnu baštinu, a što ne. „Nematerijalna kulturna baština obuhvaća folklorno stvaralaštvo, govor, dijalekt, obrte, umijeća koja su tradicijska.“ ¹¹ Maraton lađa bi pripadao folklornom stvaralaštvu zbog svoje forme koja je kao predstava, odnosno određena vrsta nastupa, u kojoj su veslači zapravo glumci, a Neretva je njihova pozornica, dok gledatelji gledaju ili prate.

U ovom dijelu rada će se odgovoriti na prethodno postavljena pitanja uz pomoć prikupljene građe i predstavljene literature. Prvenstveno sam krenula s predstavljanjem dionika i aktera maratona lađa. Zatim sam analizirala odnos između politike, odnosno institucija i lokalne zajednice. Potom slijedi poglavlje o nasljeđu i autentičnosti, a zatim poglavlje o konfliktima i sukobima. U nastavku na to poglavlje propitivat će se maraton lađarica, kao podjelu između muškaraca i žena. I na kraju ovog poglavlja slijedi poglavlje o očuvanju maratona lađa te na koji način se to sada postiže.

5.1. Dionici i akteri maratona lađa

Odmah na početku potrebno je definirati pojam dionik i razgraničiti ga od pojma sudionik. Dionici su osobe koji sudjeluju u nekoj manifestaciji i pritom imaju neki interes

¹⁰ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3639> (28. travnja 2019.)

¹¹ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. URL: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3639> (28. travnja 2019.)

ili određene zahtjeve. Dionici obuhvaćaju sve sfere maratona lađa, počevši od organizacije, institucija, pa sve do gledatelja. Dakle, dionici predstavljaju sve aktivne i pasivne sudionike maratona lađa. Akteri su u doslovnom značenju glumci ali u ovom kontekstu oni predstavljaju iznimno važne sudionike, što bi u ovom slučaju bili veslači, odnosno lađari jer bez njih se maraton ne bi ni održavao. Maraton lađa ne bi postojao bez svog osnivača Miljenka Milojka Glasovića te Udruge lađara Neretve koja je osnovana dvije godine nakon prvog maratona lađa. Njen osnutak bilježi se 2000. godine u Pločama, a nju čine volonteri, te se sastoji od ostalih udruga lađara. Sudjelovanje u udruzi je volontersko, a svake godine broji sve više članova. Članovi su, između ostalih, ekipe koje veslaju maraton, a članstvo se „produžuje“ svake godine kada opet veslaju za maraton. Član udruge može postati i bilo koja osoba koja je zainteresirana za rad u Udruzi (usp. Udruga lađara Neretve).¹² Maraton lađa bio bi nezamisliv bez glavnih aktera, izvođača ove kulturne prakse, a to su lađari. Lađu vesla 10 veslača, te se u njoj nalazi još bubnjar i kormilar, odnosno *pariçar*. U Opuzenu, otprilike na pola puta između starta i cilja, uz rub rijeke Neretve nalaze se zamjene, odnosno lađa se može zaustaviti i članovi ekipe se mogu izmijeniti. To se događa, ali lađari pokušavaju to smanjiti jer se na to izgubi dosta vremena tijekom utrke. Osim lađara i Udruge lađara, aktivni sudionici maratona lađa su Turistička zajednica grada Metkovića koja se bavi promocijom samog maratona, dok su gledatelji na rivi i pratitelji maraton na skuterima, u vlaku pasivni sudionici. Važnost same udruge i njenih članova istaknuo je i trenutni predsjednik Udruge lađara Dalibor Obradović:

„Udruga lađara Neretve je posebna udruga, a nju čine temeljne udruge. Znači, temeljnih udruga otprilike ima, varira broj, trenutno ih ima 33. Nekad ih je bilo 42. Sad vjerojatno kad bi one koje su, neću reć izumrle, koje su u nekom statusu quo, mislim da ih ima nekih 50 – ak. Sve udruge, temeljne udruge čine Udrugu lađara Neretve. Svi članovi Udruge lađara Neretve su i članovi i temeljnih udruga. I onda kad ubrojite da otprilike svaka ekipa broji otprilike 25 ljudi, 25 ljudi koji veslaju. Kad govorim samo o veslačima dođete do fascinantne brojke da udruga ima preko 1000 članova.“

¹² Udruga lađara Neretve URL: https://www.maraton-ladja.hr/o_nama.htm (29. travnja 2019.)

Osim toga, oni koji osobno ne prate Maraton, mogu slušati i pratiti tijekom na lokalnim radijima koji prenose rezultat i tijekom događanja na utrci te su oni također ubrajaju u pasivne sudionike ove manifestacije. Kako je i sam Robert Knjaz u svojem filmu „Maraton lađa – najveće svjetske fešte“¹³ istaknuo, prvi put je vidio „putujuće tribine“ misleći na vlak koji prati maraton tik uz rijeku Neretvu. Prema svemu sudeći, maraton ima mnogo dionika, koji doprinose samoj manifestaciji, bilo veslanjem, prisustvom, ili praćenjem, odnosno svojom podrškom i navijanjem. Radijski prijenos služi tome da navijači i gledatelji zovu radio, pozdravljaju ekipe za koje navijaju u eteru i uz to se neki javljaju i s poretom maratona. Radijski prijenos prati se na Radiju Delti čiji se novinari javljaju tijekom utrke jer prate maraton brodom i javljaju poredak, atmosferu i sve što se uz to događa.

S političke scene se također pojavljuju određena lica koja su također pasivni sudionici, odnosno pratitelji i gledatelji maratona lađa. Jedan od stalnih sudionika je predsjednik ili predsjednica Republike Hrvatske, pod čijim je pokroviteljstvom maraton lađa. Iako je pod pokroviteljstvom predsjednika maratona lađa se ne financira iz tog izvora, nego iz ostalih izvora, što su mi i sugovornici istaknuli kroz intervju. Tu se naravno poteže pitanje politike i političkog utjecaja na maraton kao manifestaciju.

5.2. Politika, institucije i lokalna zajednica

Postavlja se pitanje koliki je politički utjecaj zastupljen u ovoj manifestaciji te na koji način? Budući da se u organizacijskom odboru Udruge lađara Neretve nalaze i predstavnici gradova Metkovića, Opuzena i Ploča, na prvi dojam bi se moglo zaključiti je politički utjecaj prisutan, posebice i zbog toga što se na svakom maratonu nalaze osobe s hrvatske političke scene. U razgovoru sa svojim sugovornicima sam doznala upravo suprotno, a to je da politiku pokušavaju „ne miješati“ s ovom manifestacijom i bore se protiv toga da politika uopće bude uključena u ovaj događaj i da ima neki veliki utjecaj na sami događaj.

Predsjednik Udruge lađara Dalibor Obradović je tijekom razgovora to nekoliko puta istaknuo:

¹³ Knjaz, R. (2018.) Maraton lađa – najveće svjetske fešte. https://www.youtube.com/watch?v=Bfdsk_AiGG8 (29. travnja 2019.)

„Pretvoriš se u nešto za što drugi nemaju sluha. Drugi nemaju sluha za to. Izvršni odbor čine 3 gradonačelnika, 3 turističke zajednice, Udruga lađara Neretve i župan. Uvijek su dvije teme. Jedna je tema da se politika uplete i da maraton lađa prenosi nacionalna televizija. To Udruga lađara bez politike ne može napraviti. Uvijek tu stanemo na prvom pitanju.“

„Zato što mi nastojimo ne uvući politiku u maraton lađa. Pojedinci su to pokušali, nije im uspjelo i to bi trajalo određeni period. Kad bi se politika uvukla u maraton lađa, onda bi maraton lađa trajao točno koliko ta politička situacija i gotovo. I mi to jednostavno politiku izbacujemo. Jednostavno o politici ne želimo i ne razgovaramo. To nas uopće ne zanima. Dapače, mislim da smo skup entuzijasta koji se bave maratonom, koji žive za njega.“

Sam osnivač maratona Miloško Glasović iz Opuzena je također istaknuo kako ne žele politiku u maratonu:

„Ne, ne, ne dozvoljavamo politiku, nismo mi krivi što političari žele biti na maratonu, to je već druga priča. Ali to nam je dobro došlo zato što oni povlače medije.“

Postavlja se pitanje je li politika kroz medije i vijesti o maratonu zbog političkih lica ima određeni utjecaj na sam maraton, odnosno na njegovu promociju. Tako možda dolazi više simpatizera određene stranke, ili određenog političara, ali se i na taj maraton „reklamira“ te privlači dosta turista, ali i ekipa iz ostalih dijelova Republike Hrvatske i svijeta.

Istu stvar je istaknuo i predsjednik Udruge lađara Neretve Dalibor Obradović:

„Predsjednica je uvijek pokroviteljica organizacije, to znači da ona ne daje financijska sredstva, ali sam njen dolazak daje obol tom maratonu jer ona privlači sve političare iz ovog svijeta i medije i to nam je zaista dobra stvar.“

Ali pitanje koje se nameće u ovoj situaciji je problematično: može li maraton lađa postati nematerijalno kulturno dobro bez političkog utjecaja i institucija? Za svako nematerijalno kulturno dobro nužna je interakcija institucija i lokalne zajednice. Kako Tvrtko Zebec (2013) ističe u svojem članku da je očuvanje baštine zapravo dio kulturne politike, koja je usko

vezana, možda čak i potiče događaje koji se događaju unutar te baštine i oko nje, i naravno svaki događaj ili manifestacija bi trebala imati pogled „odozgo i odozdo“. ¹⁴ Prema tome neizvedivo je izdvojiti maraton od institucija ili od lokalne zajednice u potpunosti. Moraju biti u interakciji, samo je potrebno odlučiti tko će imati „glavnu riječ“ u odlukama vezanim za sam maraton. Je li to lokalna zajednica koja se time bavi godinama ili su to institucije koje bi možda istaknule možda neke druge aspekte? U ovakvim situacijama nužno je pronaći kompromis kako bi se došlo do najboljeg mogućeg rješenja za očuvanje i održavanje ove manifestacije. Politika po riječima mojih sugovornika nema skoro nikakvog utjecaja na maraton, a dopuštanjem i uključivanjem nekih drugih institucija u maraton lađa, tako bi dopustili i politici da na jedan način uđe u maraton.

Moji sugovornici ne žele veliki utjecaj politike ni institucija na sam maraton jer ne znaju kako bi to onda izgledalo, kao što se može uočiti i u riječima sugovornika Milojka Glasovića da bi se maraton trebao nastaviti održavati da lađa i sve ne bi palo u zaborav: „Bojim se da bi rekli ljudi: dobro, nema, ono i to je to. Bojim se toga, ali eto, nekako moramo se izboriti za to i gotovo.“ Cilj maratona je po riječima mojih sugovornika ne uvrstiti ga na popis nematerijalnih kulturnih dobara nego s njim održavati ono što je neretvansko i to što više promovirati, da to vidi i želi vidjeti što više ljudi.

Ono što se također javlja kao problematično je zapravo sam naziv „lokalna zajednica“. Nužno je definirati tko su pripadnici lokalne zajednice? Jesu li to lađari, članovi Udruge, pasivni sudionici, ili je lokalna zajednica zapravo skup svih ljudi s područja doline Neretve, koji na neki način sudjeluju u maratonu, barem svojim prisustvom? Bez obzira na to tko se ubraja u lokalnu zajednicu, važno je naglasiti da je važna interakcija lokalne zajednice i politike, odnosno institucija. U kojoj mjeri će jedno od to dvoje odlučivati je pitanje na koje je teško naći odgovor, ali je bitno da bi oni trebali surađivati ako gledamo maraton lađa kao nematerijalno kulturno dobro. Ubrajaju li se u lokalnu zajednicu i ekipe koje se nalaze izvan doline Neretve, a utječu na maraton lađa, bilo promocijom, bilo svojim sudjelovanjem dugi niz godina. Oni također imaju jednaku ulogu kao i ekipe koje dolaze s ovog područja. Moja sugovornica Magdalena Medar Ujdur istaknula je kako se maraton s vremenom mijenjao:

¹⁴ Zebec, T. 2013. „Etnolog u svijetu baštine: hrvatska nematerijalna kultura u 21. Stoljeću“. URL: file:///C:/Users/Win10/Downloads/Zebec_2013_Etnolog.pdf (24. travnja 2019.)

„To mi je bilo jako zanimljivo i to je nekako bilo naše lokalno druženje, zafrkancija, bilo je više onako druženje među nama koji smo se vozili motociklima, imali smo točno određene lokacije gdje ćemo stajati, fotografirati se, gdje ćemo se odmoriti, kako ćemo otići, gdje ćemo otići i usput pogledati natjecanje na našem području. A sad je to ipak podignuto na jedan određeni nivo gdje je taj nekakav lokalni mentalitet, odnosno taj lokalni dišpet i same lokalne udruge su malo izgubile na značaju, a pojavile su nam se ekipe iz drugih krajeva svijeta, imali smo i lađare iz Molisea, čini mi se Australija, Novi Zeland, tako da nekako se sve to proširilo i nije više lokalna manifestacija, lokalnog značaja, kojeg uživaju lokalni sudionici i lokalni gledatelji, nego je sad to već međunarodnog karaktera gdje gosti dolaze da bi vidjeli da bi vidjeli upravo maraton lađa, kao jedan događaj međunarodnog tipa gdje će se dobro zabaviti i gdje će vidjeti jednu tradiciju jednoga kraja, ali u kojoj sudjeluju i ljudi iz drugih dijelova, ne samo Hrvatske nego i svijeta.“

Maraton je prema njezinim navodima postao međunarodni događaj dok je ranije bio fokusiran isključivo na lokalnu zajednicu. To je također usporedila i sa Sinjskom alkom: „Dakle nije samo više, kao što je i dan danas Sinjska alka, gdje isključivo samo potomci Sinjana mogu sudjelovati nego se sve to malo proširilo.“

Moji sugovornici ističu kao veoma bitno sudjelovanje ekipa koje nisu s područja Neretve, i smatraju da je to pridonijelo maratonu, dok im je s druge strane žao što je sve manje ekipa s područja doline Neretve.

5.3. Nasljeđe i autentičnost

U ovom kontekstu rasprave oko toga tko odlučuje o maratonu lađa otvara se veoma važno pitanje, a to je čije je nasljeđe maraton lađa. Moglo bi se reći da je maraton lađa zapravo nasljeđe lokalne zajednice, jer po svemu sudeći lokalna zajednica najviše odlučuje o njemu. Udruga lađara Neretve, kao što je već istaknuto, se sastoji od više temeljnih udruga, a

samo one udruge iz doline Neretve imaju pravo glasa, dok su ostale, koje dolaze izvan ovog područja i dalje članovi Udruge, ali nemaju pravo glasa.¹⁵

Ako bi se ova manifestacija proglasila nematerijalnom kulturnom baštinom, tada bi lokalna zajednica na određeni način izgubila svoju ulogu jer bi se događaj financirao iz javnih izvora. Naravno ova dva područja jednim dijelom preklapaju, što se naravno može uočiti i na primjeru Kudinog mosta koji je registriran kao kulturno dobro te se postavlja pitanje hoće li lokalna zajednica zadržati svoju ulogu dolaskom institucija. Ovaj primjer sam navela jer mi je blizak budući da smo ovu temu obrađivali u sklopu kolegija „Stvaranje baštine“ i obavili terensku nastavu na području Kudinog mosta. Ako bi se institucije, koje nisu udruge, nego primjerice Ministarstvo turizma ili određene institucije vezane za očuvanje uključile više u ovu manifestaciju i više odlučivale o njoj, bi li maraton lađa gubio svoju autentičnost na taj način? To je prepoznao i osnivač maratona lađa Miloško Glasović koji je istaknuo:

„Ja sam reko da je meni najveća želja da ja sa štapom dođem na opuzenskoj rivi i da ja gledam taj maraton kako ide. I ništa više od toga jer ja, ja znam da nitko neće voziti za mene ni za ovoga. To mora biti neretvansko.“

Njegov cilj nije to da institucije i politika imaju ulogu u maratonu nego da se maraton nastavi održavati svake sljedeće godine zbog neretvanskog kraja.

Što je zapravo autentično u samom maratonu? Osnivač maratona ističe autentično kao neretvansko. No što je uistinu ono neretvansko? Hoće li se to neretvansko, autentično izgubiti u samom maratonu dolaskom drugih ekipa? To se veže uz pitanje nasljeđa, kada se maraton tumači kao nasljeđe lokalne zajednice. Ovo pokazuje povezanost nasljeđa i baštine, o kojem je detaljno pisala Regina Bendix (2013: 354): „Točnije, baštinski režimi u uskoj su vezi s procesima kulturne komodifikacije. Baštinizacija nije sam izraz povijesne ili moralne vrijednosti, nego otvara i pitanja vlasništva i mogućnosti njegove prodaje.“ To bi značilo da ne mora samo lokalna zajednica odlučivati o maratonu kako bi se on nazvao baštinom, nego je moguće i da o njemu odlučuje netko drugi jer je to sve sastavni dio baštine.

Komodifikacije se mogu povezati i s razvitkom turizma, dolaskom sve više i više turista da bi vidjeli maraton, ali i dolaskom ekipa koje nisu iz doline Neretve. Gubi li i tako lokalna zajednica i ova manifestacija svoju autohtonost? Sami događaj se s godinama promijenio, što su istaknuli gotovo svi moji sugovornici:

¹⁵ Udruga lađara Neretve. URL: https://www.maraton-ladja.hr/o_nama.htm (18. svibnja 2019.)

„Zapravo svake godine se povećava nekakav dijapazon tih udruga koje sudjeluju. Na nekakvoj lokalnoj razini možda se smanjio broj udruga, znači prema gradovima ili općinama koji su sudjelovali... Tako da se to nekako sve proširilo i nije više lokalna manifestacija, lokalnog značaja, kojeg uživaju lokalni sudionici i lokalni gledatelji, nego je sad to već međunarodnog karaktera gdje gosti dolaze da ni vidjeli upravo maraton lađa, kao jedan događaj međunarodnog tipa gdje će se dobro zabaviti i gdje će vidjeti jednu tradiciju jednog kraja, ali u kojoj sudjeluju i ljudi iz drugih dijelova, ne samo Hrvatske, nego i svijeta.“ (Magdalena Medar Ujdur)

Predsjednik Udruge lađara Neretve Dalibor Obradović je istaknuo: „Moja vizija maratona je da najprije moramo upoznati građane Republike Hrvatske da dođu i da vide što to mi radimo.“ Ali je također istaknuo jedan problem, a to je sve manje i manje lokalnih ekipa koje sudjeluju.

„Na primjer, zovnemo ekipu zadarskog fakulteta, dođite ujutro veslat. Naravno da će doć veslat, tako i ekipu iz Sarajeva. Tako isto, dođite i vi veslat, platit ćemo vam smještaj, dođite da napunimo tu neku magičnu brojku. Što smo dobili s tim? Ništa. Opet imamo malo domaćih ekipa. Problem su domaće ekipe, problem mladih ljudi, problem je da ih se zainteresira za to.“

Lađa i maraton su se promovirali i u različitim dijelovima Hrvatske i svijeta kako bi stekli što više zaljubljenika u ovaj sport i lađu, što je u razgovoru istaknuo Miljenko Miloško Glasović: „Pa, za maraton se kaže da je spasija lađu. To jeste činjenica i ta lađa je dođe skoro svugdje, pomalo osvaja skoro svugdje.“ Veoma je važno da osnivač maratona lađa ističe da je maraton spasio lađu jer je to bio i jedan od njegovih temeljnih ciljeva osnivanja maratona. Cilj je bio „čupati zaboravljene lađe iz mulja“ i pokušati ne zaboraviti što je lađa nekad značila za Neretvu. Maraton je spasio lađu jer se ona opet krenula koristiti jednako kao što je održavanje

regate drvenih brodova potaknulo na sređivanje i obnavljanje starih brodova, jednako kao i na gradnju novih.¹⁶

S lađom se preveslao Jadran, La Manche, veslalo se na Jarunu, posjećuju se Vinkovačke jeseni, lađa je bila u Francuskoj na sajmu brodovlja, a prema riječima predsjednika Udruge pokušava se organizirati da lađari s lađom posjete još nekoliko manifestacija, kako bi se za lađu i maraton više čulo.

Slikovni prilog 5. La Manche

Sugovornici potiču sudjelovanje ekipa iz ostalih dijelova Hrvatske i svijeta, ističu i da je sve manje lokalnih ekipa, i manje lokalnih gledatelja na samom maratonu i to se ističe kao jedan od problema. Sve je manje lokalnih ekipa i postavlja se pitanje zbog čega je došlo do toga i zašto je situacija takva kakva jest. Čije nasljeđe onda maraton lađa postaje kada postoji sve manje i manje ekipa iz lokalne zajednice? Prema Regini Bendix (2013: 265) na ovoj razini nasljeđa pojedinci više ne postoje nego je sve fokusirano na skupine, odnosno zajednicu.

„I tako, premda svjetska zajednica inzistira na tome da svi imaju moralnu obvezu održavati kulturno nasljedstvo za budućnost – akteri i institucije na

¹⁶ Muzej betinske drvene brodogradnje. URL: <http://mbdb.hr/hr/danas-u-brodogradilistima/> (2. rujna 2019.)

lokalnoj razini pokazuju se kao oni koji imaju društvenu, političku i prije svega ekonomsku odgovornost odrediti koji će kulturni izričaji biti nominirani kako bi zadobili status baštine.“ (Bendix 2013: 265/266)

Percepcija Maratona se s godinama promijenila, što se upravo vidi u sudjelovanju ekipa koje sudjeluju, ali i o gledateljima koji maraton prate. Ranije su veslale većinom lokalne ekipe, a gledatelji su bili također s područja doline Neretve. Danas je situacija takva da sudjeluje dosta ekipa s ostalih područja, a lokalne ekipe ne dominiraju brojem kao prije. Bendix (2013: 370) ističe kako je za baštinu potrebno više institucija i zajednica, što se vraća na problematiku interakcije institucija, lokalne zajednice i politike.

Također sve više i više gledatelja maratona dolaze kao turisti samo kako bi vidjeli ovaj događaj, a to je istaknula i direktorica Turističke zajednice grada Metkovića:

„S obzirom da mi možemo pratiti podatke o smještaju, znači o popunjenosti, dolascima i slično, mi uvijek imamo punu popunjenost, znači mjesecima unaprijed su svi smještajni kapaciteti zapravo zauzeti i tu ne vidimo da je nekakav pad... S tim da možemo primijetiti da je broj gostiju koji, i naših sugrađana i svih ostalih isti, ako ne čak i već, što se tiče praćenja maratona lađa.“ (Magdalena Medar Ujdur)

Pitanje koje se ističe kao problem u ovoj situaciji je utjecaj ekipa „sa strane“ i turista na sam maraton kao određenu kulturnu praksu. Kako je Regina Bendix (2013) istaknula, kultura je fleksibilna, odnosno dinamična i mijenja se, dok je Danijela Angelina Jelinčić (2006: 167) istaknula da „turizam nije statički fenomen, nego ga odlikuje dinamika, on utječe na samu tradiciju, baštinu, odnosno kulturu.“ Utječe li sam turizam na maraton lađa? Kulturne prakse se mogu mijenjati zbog turizma i potrebama koje turist traži, pa se postavlja pitanje vide li se ove promjene i u maratonu lađa? Moglo bi se reći da su ove promjene vidljive, kako u samom događaju, sudjelovanjem ekipa s drugih područja i dolaskom turista upravo s tih područja, tako i u događajima koji prethode maratonu. Tri dana prije Maratona lađa održavaju se Dani neretvanske kneževine koja po riječima Magdalene Medar Ujdur spaja ženski maraton, koji se održava u četvrtak i muški maraton koji se održava u subotu. Ova manifestacija je prisutna od 2014.-e godine kada je i

osnovana Turistička zajednica grada Metkovića. Prema riječima Danijele Angeline Jelinčić (2006: 167) baština je stabilna, odnosno nepromjenjiva, ali u dodiru s turizmom ona se mijenja. Moglo bi se reći da je turizam jedan od najbitnijih čimbenika koji utječu na samu baštinu, a neki aspekti određene manifestacije, kao primjerice Dani neretvanske kneževine za maraton lađa se mijenjaju zbog turizma. Naravno, to nisu jedini aspekti koji su se promijenili, postoji sve više i više ponuda za turiste, kao što su primjerice fotosafariji u lađi u nekoliko restorana na području Metkovića i okolice, kako bi turisti „osjetili“ samu lađu, prema riječima Magdalene Medar Ujdur: „Naravno, oni ne veslaju, nego ih se vozi, ali neki od naših ugostitelja imaju dodatne ponude gdje omogućavaju gostima da se natječu u primjerice vožnji trupama.“

Prema tome turistima se nastoji prenijeti osjećaj koji ima lokalna zajednica za vrijeme maratona i što im maraton zapravo znači. Ova situacija za sobom povlači pitanje vezano za izvornost i autentičnost. Turistima se nastoji prikazati autentičnost, odnosno ono „izvorno neretvansko“, lađa i sve ono što je lađa nekad bila i što je lađa sada u dolini Neretve. Međutim tako se prilagođava potrebama turista. Gubi li se na taj način autentičnost ove manifestacije, odnosno može li ovo negativno utjecati na sam maraton? Budući da sam već spomenula se svake godine broj ekipa sve više i više povećava, ali su to većinom ekipe iz ostalih krajeva države i svijeta, a ne iz gradova usko vezanih za sam maraton, postavlja se pitanje je li to već jedan dokaz da se na neki način autentičnost gubi.

„Problem autentičnosti... već postaje kompleksan proces posredništva i pregovaranja između različitih očekivanja turista, ponude lokaliteta, razine i veličine participacije posjetitelja u turističkoj destinaciji, a i kulturne politike lokalnih zajednica.“ (Danijela Angelina Jelinčić, 2006: 169)

Iako se direktan utjecaj politike na maraton ne primjećuje, na ovaj način turistička politika utječe na maraton. Maraton se mijenja, prilagođava se turistima te na taj način lokalna zajednica može gubiti svoj utjecaj. Također se postavlja pitanje utječe li ovo pozitivno ili negativno na maraton lađa? Ove promjene su uvelike bitne za promociju maratona lađa, te zbog toga svake godine sudjeluje sve više i više ekipa iz ostalih krajeva, ali lokalna zajednica gubi na svom značaju, odnosno ima sve manje i manje svojih ekipa. Toga su svjesni i moji sugovornici, koji su ovo istaknuli kao problem koji je prisutan već nekoliko godina.

„Nama je cilj da se mladi bave s tim, da ne sjede u kafićima, da ne gledaju u mobitel. Evo kad pogledate ode u kafiću, svi bulje u telefon, razgovaraju putem poruka, Whatsapp i tako, tako da nam je cilj da se ti ljudi angažiraju da provode vrijeme na vodi, da nešto zauzvrat u tome dobiju.“ (Dalibor Obradović)

Cilj mojih sugovornika je potaknuti sudjelovanje sve više i više skupina i promocija samog maratona. Osim događaja promijenila se i lađa koja je u središtu ovog događaja. Lađa se promijenila zato što je bilo mnoštvo sukoba između ekipa koje su same za sebe radile lađe. Zbog toga se za svaku skupinu sagradila jednaka lađa, kako bi se to izbjeglo u budućnosti. To je istaknuo i osnivač maratona lađa Miljenko Miloško Glasović: „Mi kažemo za prvi maraton, da je to bio najbolji maraton. Nisu imali vremena da radu išta na lađi. I to je bilo ono stvarno....“ Ova situacija se može usporediti s regatom drvenih brodova koja se održava u Betini i za čije su potrebe izgrađeni novi, ali i rekonstruirani stari drveni brodovi.¹⁷

U lađi kakva je građena za maraton, postoji i fotosafari koji se nalazi u turističkoj ponudi grada Metkovića. Za fotosafari su izgrađene nove lađe, jednako kao i za maraton, a u njima sjedi i više od 10- ak ljudi, a stare izvorne neretvanske lađe to ne bi izdržale. Važno je naglasiti da su novoizgrađene lađe građene po izvornoj lađi. Koliko zapravo taj razvitak turizma, konkretno fotosafari utječe na autohtonost Maratona, ali i centralnog „predmeta“ bez kojeg maratona ne bi bilo. To bi se moglo usporediti sa sinjskom alkam, jer se postavlja pitanje jesu li sve te alke izvorne, ili su one doživjele promjenu, a svečanost je ostala jednaka.

Tijekom fotosafarija turisti se voze Neretvom, ali najviše njezinim pritokama kako bi uživali u ljepoti krajolika, kao što su lopoči, trstike i žabe. Iako su tijekom fotosafarija naglašena tradicionalna i općepoznata obilježja Neretve, lađa se tijekom fotosafarija ne vesla nego se njome upravlja „pentom“. Skoro svi restorani imaju u ponudi fotosafari. Ovo je jedan od primjera gdje modernizacija utječe na lađu, odnosno na njen izgled, kao što je vidljivo u razlici između izvorne i izgrađene, ali i također utječe na samu njenu ulogu te u ovom slučaju na način upravljanja lađom. Tako lađa gubi svoju autohtonost, jer je na neki način promijenila svoj izgled i funkciju za potrebe turizma, ali i za potrebe utrke.

¹⁷ Muzej betinske drvene brodogradnje. URL: <http://mbdb.hr/hr/danas-u-brodogradilistima/> (2. rujna 2019.)

5.4. Konflikti i sukobi

Kako bi se neka manifestacija proglasila kulturnom baštinom, nužno je da se oko nje stvaraju konflikti, odnosno da postoje neka previranja. U maratonu lađa postoji dosta sukoba no najviše istaknut sukob je između dvije lokalne ekipe, između Rogotina i Komina što dokazuje i film koji je snimljen baš na tu temu, „Rivalstvo što nas veže“ (2009) ¹⁸.

Osim toga, Robert Knjaz je 2018. godine snimio film s naslovom „Maraton lađa – najveće svjetske fešte“ ¹⁹ u kojem je također jedan dio filma posvetio već spomenutom sukobu između dva rivala. Ovo rivalstvo je zanimljivo iz tog razloga što su obje ekipe dugi niz godina bile favoriti, a selo do sela su. Kako mi je sugovornik H.M. ²⁰ rekao pravila su se postrožila, te je Udruga lađara Neretve uvela oštrije sankcije za fizičke sukobe i sukobe koji prelaze određenu granicu. Usprkos tome, određena napetost se dopušta, što je istaknuo i predsjednik Udruge lađara Dalibor Obradović:

„Dobro, ja dozvoljavam tu jednu napetost. I u nekim granicama, mogu čak reć verbalnog omalovažanja jer to pridonosi maratonu. I isto tako kad bi rekao. Komin je pretekao Rogotin i oni su najtrofejnija ekipa, samom promocijom, samom pojavom, samim tim stvarima, kapa do poda. Te dvije stvari moramo razlučiti, dobre i loše stvari. Kad u dobrim stvarima ima nešto loše, moramo to loše pomaknuti.“

I on je ovom izjavom istaknuo rivalstvo Komina i Rogotina. Za potrebe ovog rada sam koristila izjave svojih sugovornika vezane za ovaj sukob, ali i izjave koje se nalaze u ovim filmovima. U filmu „Rivalstvo što nas veže“ se ističe kako su ove dvije ekipe favoriti svake godine, selo do sela, i upravo su iz tog razloga bili najzanimljiviji.

Robert Knjaz je tijekom snimanja filma posjetio Rogotin i Komin i razgovarao s veslačima, uključujući i Hrvoja Medaka, najtrofejnijeg veslača Komina koji je istaknuo da

¹⁸Knaz, R. (2018) Maraton lađa – najveće svjetske fešte. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=vK1f8Y1b5do> (25. travnja 2019.)

¹⁹ Knjaz R. (2018) Maraton lađa – najveće svjetske fešte. URL:

https://www.youtube.com/watch?v=Bfdsk_AiGG8 (25. travnja 2019.)

²⁰ Sugovornik nije dopustio snimanje razgovora.

je to rivalstvo davalo određeni naboj maratonu lađa. Joško Jerković Piro je veteran ekipe Rogotina koji se u filmu prisjetio kako je utrka prije izgledala: „Prije je bio taki odnos, on tebe malo veslom po leđima, ti njega malo veslom po leđima, nema veze, utrka ide dalje.“

Također je istaknuo:

„Mi postajemo omraženi u Kominu, Kominjani postaju omraženi u Rogotinu, da bih dočarao dokle je to išlo moram reći da je moja mama Kominka, da je moja žena Kominka, a u jednom trenutku mi prolazimo, prvi smo, prolazimo kroz Komin i jedan dio mojih članova obitelji uže iz Komina meni više cigane.“

Ovo pokazuje snagu tog rivalstva prije te dokle je taj sukob uistinu i dosezao. Po njegovim riječima Rogotin je zadnji put 2017. godine osvojio naslov prvaka, i otad nije u svom punom sjaju, zbog toga što se stara ekipa povukla, a nema mladih koji bi veslali, što se povezuje s razlogom zašto je sve manje i manje lokalnih ekipa. Također je pohvalio i ostale ekipe, ali je i rekao da su Rogotin i Komin bili draž maratona lađa, odnosno da su oni bili „šlag na torti“. Sugovornik A.P.²¹, veslač i predsjednik jedne od udruga lađara mi je istaknuo da općepoznatog rivalstva između Komina i Rogotina skoro više da i nema. Prema njegovim riječima sada se više ističe rivalstvo između Komina i Stabline, ekipe koja se istaknula u zadnjih nekoliko godina na maratonu. Osim toga istaknuo je sukob između dvije metkovske ekipe, Crnog puta i Udruge lađara sv. Ilija. Obje dolaze iz Metkovića i gledaju se kao konkurencija, posebice jer je 2014. godine Crni put osvojio naslov, a zatim je dobio konkurenciju iz istog grada. Ovaj sukob je posebice zanimljiv jer su ekipe iz istog grada, što je veoma slično sukobu između Rogotina i Komina. Također postoji dosta ekipa koje jedna drugoj pomažu i u dobrim su odnosima, kako privatno, tako i „poslovno“, jer jedni drugima uskaču u pomoć kada je to potrebno. Direktorica Turističke zajednice grada Metkovića se osvrnula na ove konflikte:

„Neretva kao Neretva je zanimljivo područje gdje kad se ide prema van, svi smo složni, kad je nešto unutar samog ovog bazena svi smo jedni protiv drugih, naravno bezrazložno... Međusobno se možda i druže, ali kad je

²¹ Sugovornik nije dopustio snimanje razgovora

pitanje nekakvog sporta, kad je pitanje bilo kakve vrste natjecanja u bilo kom obliku, selo protiv sela ide.“

Ovo se može povezati s izjavom H.M. koji je rekao da je za vrijeme utrke i rođeni brat neprijatelj ako je u suparničkoj ekipi.

A.P. se osvrnuo na sukob koji nije vezan direktno samo za utrku, nego za pravila. Ističe kako još uvijek postoji dosta sukoba oko doping kontrola zbog sumnje da određeni veslači nešto uzimaju. O tome se na skupštinama samo raspravlja, ali nije moguće to uvesti jer maraton lađa nije olimpijski sport, a profesionalni treneri koji nastupaju to ne dopuštaju.

Uvijek su prisutni sukobi između sudaca i veslača, a A.P. ističe kako im problem stvara to što određeni suci nikad nisu veslali maraton, pa ne mogu dovoljno dobro možda procijeniti neke situacije, ili razumjeti da je u određenoj situaciji moralo doći do neke vrste sukoba. O sukobima tijekom same utrke između sudaca i veslača mi je pričao i osnivač maratona lađa Miljenko Miloško Glasović:

„Jedne godine sam ga zovnija da on meni bude glavni sudac. I onda je Rogotin napravija bolid i mi smo to isključili. Osvojili su prvo mjesto i diskvalificirali smo ih. To je jako, jako teško bilo. Da ti vidiš šta je to svega bilo, bacanja, mene su gađali bananama, ovo, ono, tužbe, pa svašta živo. A on kao on izdrža, on je taki tip i ja sam normalno sta uz njega. Njega je pokojni župan molija, ajde promini, daj da ostane. Ne, ne, oni su diskvalificirani. I to je ponukalo nas da ne može više tako, da mi moramo raditi iste lađe.“

Iako je u ovoj situaciji ispao sukob zbog različitih lađa i te iste diskvalifikacije pokazuje se da je sukoba između sudaca i onih koji veslaju i navijaju ipak bilo. Po izjavama mojih sugovornika, pravilnik za maraton i za fizičke sukobe se dosta promijenio, odnosno dosta se postrožio te su sankcije dosta strože. Otkad su se pravila postrožila sugovornik H.M. ističe da je manje fizičkih sukoba jer se cijela ekipa kažnjava, a ujedno mi je i poslao cijeli pravilnik kojeg se lađari moraju držati. Spomenuo je sukob prije par godina, kada su se ekipa Staševica i Stabline potukle na cilju u Pločama i da nikakvih sankcija nije bilo.

Sada ističe da je nemoguće da se to dogodi jer bi obje ekipe bile strogo kažnjene. Također se povećao i broj sudaca kako bi se ovi sukobi izbjegli.

Određeni konflikt i sukob između samih lađara i ekipa se stvaraju tijekom same utrke, posebice u dijelu rute na crnoj rijeci. To je jedan jedini dio Neretve gdje može proći samo jedna lađa, te najčešće dođe do sukoba između prve dvije ekipe od kojih jedna treba propustiti drugoj da prođe taj dio rijeke. Dosad je dolazilo i do fizičkih sukoba kada su se lađari udarali veslima i gurali ne bi li prvi ušli u tok crne rijeke. To je sam ulazak u crnu riku ispod mosta, ispod kojeg može proći samo jedna lađa, i najčešće je ona koja tu uđe prva i pobjednik maratona, iako to nije uvijek slučaj.

Slikovni prilog 6. Ulazak lađara u crnu rijeku na terenskom istraživanju provedenom 11. kolovoza 2018.

Budući da je to dio rute koji je poznat po tome što tu dođe do najviše sukoba na svakom mostu se tijekom utrke nalazi jedan sudac koji prati je li došlo do naguravanja, udaranja ili neke vrste konflikta. H.M. je također istaknuo da na crnoj rijeci dođe do najvećeg naguravanja između ekipa i da u crnoj rijeci postoje dva mosta ispod kojih može proći samo jedna lađa. Također je H.M. istaknuo da su neke situacije na crnoj rijeci uvijek

bile sporne, a da su neke ekipe čak uspjele proći i dvije lađe. Danas u pravilniku stoji koja lađa ima prednost pri ulasku u crnu rijeku i na koji način bi se to trebalo odigralo. To se dogodilo i na maratonu 2019. godine i prenosilo se na radijskom prijenosu. Ulaz u crnu rijeku je bio napet jer su 4 lađe ušle jedna iza druga i cijelo vrijeme su bili jedna drugoj za petama. Najviše je napetosti u tom dijelu bilo za prvo mjesto između Komina i Stablina. Komin je bio vodeći dok je Stablina nekoliko puta pokušavala doći na prvo mjesto, čak i u crnoj rijeci na proširenom dijelu gdje točno mogu stati dvije lađe. Došlo je i do intervencije sudaca koji su za prolazak ispod mosta ispod Čeveljuše morali odlučiti koja će lađa proći prva. Odlučili su da prvo prolazi Komin, pa Stablina i zatim Crni put. Udruga lađara Stablina je na ovu sudačku odluku uložila žalbu na što po pravilniku imaju pravo te su u žalbi napisali da je to utjecalo na konačni rezultat i da bi oni odnijeli pobjedu da je sudačka odluka bila drugačija.

Iako je ovo dio rute na kojem najčešće dolazi do konflikta, u filmu Roberta Knjaza vidljivo je da do sukoba dolazi i u mjestima kroz koje se prolazi, posebice u Rogotinu i Kominu. Tada ne dolazi do sukoba između lađara, nego gledatelji, pasivni sudionici ako je Rogotin prvi, u Kominu ga gledatelji gađaju jer njihova ekipa nije prva. Ali budući da su sada pravila stroža i da se i u tim situacijama može kazniti ekipa, ovakvih sukoba je manje, iako su povici i verbalno napadanje uvijek prisutni.

Tomislav Prusac Šlapa, veteran maratona lađa je u filmu Roberta Knjaza istaknuo: „Dušu maratona čine male ekipe, posebno iz doline Neretve, ekipe koje se na maratonu plasiraju negdi od 6.-oga do zadnjega mjesta, to je kičma, to je duša maratona.“ Na pitanje zašto smatra da su ove ekipe duša maratona dao je odgovor da su to „naše ekipe, one drže maraton, o njima se ne priča, a oni su uvijek tu.“ Kao što je već spomenuto, sugovornici su istaknuli manjak ekipa s područja doline Neretve, a svake godine se broj ekipa s drugih područja sve više i više povećava. Neko vrijeme je sudjelovala i ekipa Italije, ali Dalibor Obradović mi je rekao da je tu politika problem zbog toga što tu ekipu nema više tko financirati. Ekipa iz Italije ne dobiva više financijska sredstva od svoje države pa ne mogu doći. Također mi je Milojko Glasović rekao da je sudjelovala ekipa iz Latvije, ali sudjeluje i dosta ekipa s ostalih područja Republike Hrvatske, primjerice ekipe iz Primorsko goranske županije, Zagreba i Bjelovara, sudjeluje ekipa iz Čeljeva. Ekipa koja nije s područja Doline Neretve, a najviše je istaknuta je ekipa iz Bjelovara. Najpoznatiji su zbog toga što su 2016. godine osvojili prvo mjesto, pobijedili su ekipe koje su cijeli život na Neretvi, a Bjelovar je grad koji nije na rijeci ili u blizini mora. Sjećam se prvog sudjelovanja Bjelovara na

Maratonu, kada sam začula kucanje na vratima stana oko 15 sati, a maraton se vesla u 17 sati. Na vratima je bio veslač Bjelovara, koji je tražio mog oca jer ga je netko od lađara uputio njemu zbog toga što nisu imali na čemu sjediti u lađi. Tada im je moj otac dao spužve za sjedenje u lađi, i ta ista ekipa je nekoliko godina kasnije odnijela naslov prvaka u unutrašnjost, po prvi put ikad otkad maraton postoji. To je dovelo do raznih komentara iza, ali i sukoba na verbalnoj razini jer se većini lokalnih ekipa nije sviđalo što je jedna ekipa iz unutrašnjosti odnijela štit kneza Domagoja sa sobom. To je ujedno bio i prvi put da je neka ekipa koja nije s područja doline Neretve odnijela naslov. Budući da je štit kneza Domagoja tad po prvi put odnesen iz doline Neretve, postavlja se pitanje može li se na ovo gledati kao na gubitak „neretvanskog“.

Iako postoje ovi sukobi, Miljenko Miloško Glasović je istaknuo da su te ekipe možda te koje su spasile maraton lađa:

„Puno ekipa je i po meni i Bjelovar, spasija maraton. Zašto? Jer su se ekipe počele pripremat? Zašto ti Bjelovarčani mogu nas pobijedit i to?

Bjelovar je fenomen, on nema vode i sad ti to objasni. Želja, volja. Kad izgubimo Bjelovar, izgubit ćemo puno, a može se desiti. Zato sam ja reka da ne možemo dozvoliti da interes ekipa padne.“

Po riječima mojih sugovornika Bjelovar je ekipa koja ima jako velik utjecaj na maraton iako ne dolaze s područja doline Neretve. Oni su na neki način potaknuli „lokalne“ ekipe da više treniraju i pokazali su da jedna ekipa koja ne dolazi s ovog područja može osvojiti naslov.

Vidljivo je da postoje sukobi između ekipa s područja doline Neretve, ali da postoje i njihovi konflikti s ekipama koje dolaze s ostalih područja, kao što je ekipa Bjelovara. Ono što se nameće kao važno pitanje je: gubi li maraton na ovaj način svoju autentičnost i tradicionalnost u dolini Neretve. U razgovorima sa svojim sugovornicima imala sam priliku doznati da im ne smetaju ekipe iz ostalih krajeva, dapače, drago im je kada se ekipe van doline Neretve zainteresiraju za maraton, ali postoji određena doza želje da sudjeluje više ekipa sa samog područja doline Neretve.

„Opet imamo domaćih ekipa malo. Problem su domaće ekipe, problem mladih ljudi, problem je da ih se zainteresira za to. Mislim, imali smo različitih tema, povećanje nagradnog fonda, ništa to apsolutno nije promijenilo.“ (Dalibor Obradović)

Poticanje mladih ljudi da veslaju i osnivaju ekipe je na neki način mjera očuvanja maratona lađa, odnosno ova kulturna praksa pokušava naći način kako da se prenosi dalje, iz generacije u generaciju, što je ujedno i jedna od temeljnih karakteristika baštine.

5.4.1. Maraton lađarica

Zadnjih nekoliko godina organizira se maraton lađarica. Dotad je postojala ženska ekipa koja je veslala muški maraton zajedno s muškarcima. Interes žena za veslanje maratona je bio manji, ali otkad se organizira maraton lađarica, interes ženskih ekipa je sve veći. Ženski maraton se vesla od Metkovića do Opuzena, te je to otprilike polovina maratona kojeg veslaju muškarci. Žene veslaju tih 10 – ak kilometara, četvrtak prije muškog maratona koji se održava u subotu.²² S tim se poteže veoma važno pitanje, a ono je vezano za distinkciju muškaraca i žena. Ovom podjelom je očita razlika između muškaraca i žena i kako ih se dijeli. No je li to prisutno i u ostalim stvarima koje su vezane za maraton? Prema riječima predsjednika Udruge lađara Dalibora Obradovića žene su također dio Udruge lađara, i imaju jednako pravo glasa kao i ostali, jednako kao i muškarci, samo ekipe s područja doline Neretve. One su također dio svih priprema, putovanja, te je ova distinkcija muškaraca i žena uvelike prisutna samo u podjeli maratona na muški i ženski i u dužini rute koja se vozi. O ženskim ekipama mi je govorio i Miloško Glasović i pritom mi je pokazao slike kako je obukao žene kada su išli na sajam brodovlja u Francuskoj. Na moje pitanje kako se odlučuju koja ekipa, muška ili ženska, ide na određena putovanja, sugovornici su mi odgovorili da najčešće žene idu na malo kraća putovanja zbog svojih obveza, posebice oko djece. To je jedina razlika, uz relaciju koja se vesla, između muških i ženskih ekipa koje su mi istaknuli sugovornici.

V. K.²³ je veslala maraton prije nekoliko godina za ekipu Opuzenki. Ona smatra da je *fer* i pravedno što žene imaju odvojeni maraton jer je većini muških ekipa trening na relaciji Metković – Opuzen dok je njima ženama cijeli maraton od Metkovića do Ploča

²² Udruga lađara Neretve URL: <https://www.maraton-ladja.hr/2014/ladjarice.htm> (2. lipnja 2019.)

²³ Sugovornica nije dostupila snimanje razgovora

previše, a do Opuzena mogu odveslati i to izdržati. U muškom maratonu žene nikad nisu imali priliku za pobjedu zbog jačih muških ekipa, a u ženskom maratonu svaka ekipa ima jednaku šansu za pobjedu. Prema njenim riječima konflikta između ženskih ekipa nema zbog toga što ih je malo, pa se „drže zajedno“, čak i međusobno družu.

5.5. Očuvanje maratona lađa

Važno je naglasiti mjere zaštite koje bi se provele da bi se maraton lađa nastavio održavati. Kako bi se nematerijalna kulturna baština zaštitila potrebno je poduzeti određene mjere kao „identificiranje, dokumentiranje, istraživanje, održavanje, zaštitu, promicanje, povećanje vrijednosti, prijenos, posebice putem formalnog i neformalnog obrazovanja, kao i revitalizaciju različitih aspekata te baštine.“²⁴ Tijela na nacionalnoj razini, primjerice Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, ali i također tijela koja bi se osnovala na lokalnoj razini bi trebala pomoći u očuvanju maratona lađa. To bi u slučaju maratona lađa primjerice bila Udruga lađara Neretve, turističke zajednice gradova. Potrebno je napraviti više studija, te također provesti istraživanje s adekvatnom metodologijom, te bi ova istraživanja trebalo dokumentirati. Ove mjere očuvanja su na nacionalnom nivou te su one najčešće propisane raznim zakonima, dok se očuvanje na međunarodnom nivou najčešće „osjeti“ kroz razne financijske podrške, ali i kroz međunarodnu suradnju. Za maraton lađa je Udruga lađara Neretve značajna za daljnji razvitak, ali i za očuvanje ove dugogodišnje tradicije te se postavlja pitanje bi li ona imala jednaku ulogu u mjerama očuvanja. Tim se vraća na problem nasljedstva i baštine, koje Bendix (2013: 372) problematizira i usko povezuje s kulturnim promjenama. Te kulturne promjene se mogu uočiti u maratonu lađa, a one su ranije u radu i predstavljene. Promijenilo se ono što je u središtu maratona, lađa, a potom su se mijenjale ekipe, pravila i ostalo. Također se postavlja pitanje koliko će lokalna zajednica, u ovom slučaju Udruga lađara Neretve, lađari, organizatori, i dalje utjecati na sam maraton ili će njihov utjecaj biti ograničen samim dolaskom institucija koje bi se bavile mjerama očuvanja. Zbog toga moji sugovornici ne smatraju bitnim da institucije i politika u velikoj mjeri sudjeluju u maratonu jer oni pokušavaju očuvati maraton na svoj način time što se svake godine održava, promocijom lađe diljem Hrvatske i svijeta i time pokušavaju očuvati

²⁴ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=250> (2. lipnja 2019)

lađu i sami maraton. Nije bitno to da je maraton na popisu nego je bitno to da se on održava i da što više ljudi sudjeluje u njemu.

Prije su graditelji lađa bili rijetki, i nisu imali posebno zanatsko ime, nego su se jednostavno nazivali samo majstorima. Život bez lađe u dolini Neretve bio je nezamisliv, posebice zbog toga što je ona služila za prijevoz namirnica, svadbe, sprovode. Bila je važan dio svakodnevice Neretvana. 60 – ih godina prošlog stoljeća lađe polako gube svoje značenje izgradnjom cesta te one ostaju privezane uz rijeku i najčešće bivaju zaboravljene. Da bi se one očuvale čuvaju se u muzejima u Dubrovniku i Splitu, ali idejom Milojka Glasovića, lađe se čupaju iz mulja, i opet se budi sjećanje na njih. Prvih nekoliko maratona se veslalo u starim lađama, a kasnije, zbog sukoba između lađara da je nečija lađa bolja, izgradile su se lađe za maraton koje su malo drugačijeg izgleda od izvorne lađe.²⁵ Ovo je promjena koja je u maratonu vidljiva što se materijalnog tiče, ali se uvelike promijenio i sam događaj o čemu sam već ranije u radu i pisala. Zebec (2013: 324) ističe da se i kroz očuvanje baštine tradicija može promijeniti, te da su upravo nematerijalna kulturna dobra, kao i manifestacija maratona lađa u suštini podložne promjenama. Ovakvi događaji ovise o akterima, pasivnim i aktivnim sudionicima, trenutku u kojem se događa. Zasada se o očuvanju maratona i lađe bavi najviše Udruga lađara Neretve i to veoma uspješno kada maraton ima tradiciju održavanja već preko 20 godina.

²⁵ Udruga lađara Doline Neretve, URL: https://www.maraton-ladja.hr/o_starim_ladjama.htm (3. lipnja 2019.)

6. ZAKLJUČAK

Maraton lađa kao nematerijalno kulturno dobro ispunjava uvjete vezane za nositelje kulturne prakse, prenošenje iste kulturne prakse, interakciju sudionika, politike, institucija, te u ovoj manifestaciji moraju postojati neki konflikti.

Cilj ovog rada bio je prikazati maraton lađa kroz te elemente. Dionici maratona lađa su svi aktivni i pasivni sudionici i nužna je njihova interakcija kako bi se svake godine ovaj događaj i održao. Lađari kao aktivni sudionici trebaju podršku gledatelja, pasivnih sudionika, a bez udruge lađara i organizatora događaj se ne bi održao. Nužna je također interakcija politike, institucija i lokalne zajednice. Ono što se javilo kao problematično je definicija lokalne zajednice, odnosno pripadnost istoj. Također je nemoguće da samo jedna institucija, primjerice Ministarstvo kulture Republike Hrvatske utječe na jednu ovakvu manifestaciju, nego ovakve institucije moraju biti u dogovoru s lokalnom zajednicom kako bi se postiglo najbolje moguće rješenje. Udruga lađara Neretve zasada provodi mjere očuvanja lađe, odnosno pokušava je očuvati najviše kroz maraton, ali bez utjecaja politike koju izbjegavaju je nemoguće napraviti određene poteze koji možda mogu biti značajni za maraton. Pitanje autentičnosti i nasljeđa maratona je problematično zbog sudjelovanja dosta ekipa iz ostalih krajeva Republike Hrvatske, a sve je manje lokalnih ekipa iz Doline Neretve. Može se postaviti pitanje hoće li se onda naziv maratona promijeniti iz Maraton lađa doline Neretve u Maraton lađa cijele Republike Hrvatske ili šire. Također su prisutni konflikti između skupina, gdje je nekad dolazilo do fizičkih sukoba, no sada je to sve na verbalnoj razini, zbog uvođenja novog pravilnika. Iako su u početku žene veslale muški maraton unazad nekoliko godina one imaju svoj maraton lađarica koji je točno pola puta od muškog maratona. Iako se na taj način pravi razlika između muškaraca i žena one ne ističu tu razliku jer smatraju pravednim da im je konkurencija ravnopravna. Još jedan od ciljeva bio je analizirati što ovaj događaj znači lokalnoj zajednici. Bez obzira što maraton ispunjava ove kriterije njegov primarni cilj nije naći se na popisu nematerijalne kulturne baštine, nego očuvati lađu i pobrinuti se da što više ljudi zna i čuje za maraton te da u njemu sudjeluje.

Iako se mnogo pisalo maratonu nisam naišla na literaturu koja se bavila maratonom u ovom smislu i upravo sam iz tog razloga željela pisati o ovoj temi. Ovim radom htjela sam doprinijeti tome da se na maraton gleda iz drugog kuta i da se vidi njegov potencijal. Nadam se da sam ovim radom dala doprinos da ovo bude tek početak istraživanja maratona

kao nematerijalnog kulturnog dobra i da će ovaj rad pomoći ukoliko maraton lađa bude uvršten u registar nematerijalnih kulturnih dobara.

7. IZVORI

7.1. Literatura

Bendix, Regina. 2013. *Nasljedstva: vlasništva, posjed i odgovornost*. U: *Proizvodnja baštine-Kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*. ur. Hameršak, Marijana, Iva Pleše i Ana-Marija Vukušić. 353-376. Zagreb.

Jurić, Ivan. 2009. *Flota neretvanskih lađa prema popisu iz godine 1927*. Hrvatski neretvanski zbornik. URL: https://www.drustvo-neretvana.hr/images/zbornik_pdf/cijeli/1-2009-e.pdf (20. svibnja 2019.)

Nikočević, L. et al. 2012. „Kultura ili baština? Problem nematerijalnosti“, *Etnološka tribina*, 42(35), str. 7-56. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/93768> (Datum pristupa: 23.travnja 2019.)

Tilley, Christopher. 2002. *Metaphor, Materiality and Interpretation*, ur. Victor Buchli, 23-57. U: *The Material Culture Reader*. Oxford: Berg Publishers

Zebec, Tvrtko. 2013. *Etnolog u svijetu baštine: hrvatska nematerijalna kutura u dvadeset i prvom stoljeću*. U: *Proizvodnja baštine-Kritičke studije o nematerijalnoj kulturi*. ur. Hameršak, Marijana, Iva Pleše i Ana-Marija Vukušić. 313-334. Zagreb.

7.2. Mrežne stranice

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. <https://www.min-kulture.hr/> (28. travnja 2019.)

Muzej betinske drvene brodogradnje. URL: <http://mbdb.hr/hr/danas-u-brodogradilistima/> (2. rujna 2019.)

Narodne novine. Službeni list Republike Hrvatske. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_07_69_1284.html (23. travnja 2019.)

Udruga lađara Neretve. URL: https://www.maraton-ladja.hr/o_nama.htm (18. svibnja 2019.)

7.3. Audiovizualna građa

Knjaz, Robert. 2018. Maraton lađa – najveće svjetske fešte. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Bfdsk_AiGG8 (29. travnja 2019.)

Kuzmanić, Ivo. 2009. Rivalstvo što nas veže. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vK1f8Y1b5do> (25. travnja 2019.)

7.4. Popis sugovornika

A.P., Metković, datum intervjua 24.03.2019. u Metkoviću. Podaci o kazivaču nalaze se u arhivi Odjela za etnologiju i antropologiju, Sveučilišta u Zadru.

Dalibor Obradović (30. srpnja 1972), Metković, datum intervjua: 14. ožujka 2019. u Metkoviću

H.M., Metković, datum intervjua 23.03.2019. u Metkoviću. Podaci o kazivaču nalaze se u arhivi Odjela za etnologiju i antropologiju, Sveučilišta u Zadru.

Magdalena Medar Ujdur (11. siječnja 1982.), Metković, datum intervjua: 19. ožujka 2019. u Metkoviću

Milojko Miljenko Glasović (7. travnja 1953.), Opuzen, datum intervjua: 20. ožujka 2019.)

V.K., Metković, datum intervjua 24.03.2019. u Metkoviću. Podaci o kazivaču nalaze se u arhivi Odjela za etnologiju i antropologiju, Sveučilišta u Zadru

7.5. Prilozi

Slikovni prilog 1. Fotografija starta maratona lađa s terenskog istraživanja provedenog 11. kolovoza 2018.

Slikovni prilog 2. Stara lađa. Fotografiju mi je ustupio sugovornik Miljenko Milojko Glasović.

Slikovni prilog 3. Štit kneza Domagoja. Sliku mi je ustupio sugovornik Miljenko Miloško Glasović

Slikovni prilog 4. Ulaz u crnu rijeku ²⁶

Slikovni prilog 5. La Manche. Sliku mi je ustupio sugovornik Miljenko Miloško Glasović.

Slikovni prilog 6. Lađari na ulasku u crnu rijeku na terenskom istraživanju provedenom 11. kolovoza 2018.

²⁶ Slika je preuzeta s Google Maps. URL: <https://www.google.hr/maps/@43.0476489,17.6557641,14z> (15. rujna 2019.)